

I. Zestawienie ilościowe elementów fortyfikacji średniowiecznego Grudziądza i stan ich zachowania (bez zamku)

L. p	Obiekt	Ilość elementów i nazwy	Stan zachowania
1.	Brama Wodna	baszta bramna baszta przedbramia baszta gdaniska parcham	zachowana czytelny fragment fundamentu, oblicowany w 1998 cegłą klinkierową częściowo zachowana ściana zachodnia, jednocześnie jako frontowa spichrza zamkowego
2.	Brama Toruńska	baszta bramna baszta przedbramia most ceglany baszta mostowa	zachowana ściana wschodnia zachowany
3.	Brama Żebraków	baszta bramna	
4.	Sztuka Wodna	wieżyczka wodociągowa	zachowana
5.	Baszta Sędziowska	wieża mieszkalna	zachowana częściowo do poziomu pierwszego piętra (dwie ściany)
6.	Baszta „Nowy Magazyn”		
7.	Baszta Złodziejska	baszta więzienna	częściowo zachowana, ale już nieczytelna z powodu otynkowania wschodniej ściany
8.	Zespół Bramy Bocznej	dwie baszty na linii Bramy Bocznej (faktycznie bramy na moście pierwotnego gdaniska) Brama Kikolska Brama św. Chrystiana (na planach zwana Rondlem)	zachowane przesło mostu zachowana, aczkolwiek obecnie słabo czytelna zachowana i czytelna
9.	Baszta Miejska	baszta	
10.	Baszta Ośmioboczna	baszta	
11.	Rondel (barbakan)	baszta bramna	czytelna furta w narożniku północno-wschodnim

		barbakan	czytelny, przebudowany na przełomie XIX/XX na garaż
12.	Brama Stara	baszta bramna w wale ziemnym	zachowana jako kamienica
13.	Baszta Hymnów	baszta	lokalizacja czytelna
13.	Brama Kwidzyńska	baszta bramna parcham baszta przedbramia most kamienny	
14.	Furta Północna	furta w murze	zachowana częściowo, razem z Bramą Kwidzyńską i Klasztorną tworzyła potrójny zespół bramny.
15.	Brama Klasztorna	baszta bramna parcham baszta przedbramia	zachowana jako prezbiterium kościoła pojezuickiego zachowana ściana północna
16	Brama Zamkowa	baszta przedbramia dwie baszty flankujące basztę przedbramia baszta bramna	zachowana zachowane jako baszta gdaniska i klatka schodowa dawnego kolegium jezuickiego
17.	Furta Jezuicka	furta w murze	
18.	Brama Gnojna	podłużna brama z dwoma ryzalitami po bokach	zachowana

Zestawienie porównawcze – Grudziądz na tle fortyfikacji miejskich innych miast średniowiecznych³⁵⁸

Miasto	Powierzchnia w ha	Długość murów w m. b.	Ilość bram i szerokość prześwitów bramnych w m	Ilość baszt
Dobczyce	3,5 - 4	650		
Rypin				
Iłża				
Lipnica Murowana		700-800		
Lwów	16-21,5	1450-1800	2	25
Nowy Sącz				
Poznań			4	35
Płock				20
Kalisz				
Sandomierz				20
Inowrocław Sławków				
Kazimierz	45	2850	4	50
Kraków			7	
-pierwotnie	50,5	2700		
-wtórnie	58,5	3400		
Stary i Nowy Toruń	30		11	19
Gdańsk-Główne Miasto	40		układy 2-3 bramne	
Szczecin	35		przewaga prześwitów 3,3-3,9	
Wrocław				
-pierwotnie	50			
-wtórnie	100			
Magdeburg	60			
Grudziądz (bez zamku)³⁵⁹	8.8	około 1473	12 szerokość prześwitów 4,2-6,7	około 25

Z tego fragmentarycznego zestawienia wynika, że Grudziądz XIII- XIV wieczy posiadał znaczące w tym czasie fortyfikacje. Z zestawienia elementów fortyfikacji wynika, że wiarygodna jest rycina z czasów potopu szwedzkiego, ukazująca niewielki Grudziądz jako las wież³⁶⁰. Wynikało to z faktu, że właśnie wieże były jedną z najwcześniejszych form mieszkalnych, odpowiednik kamienic. Jak wynika z planu katastralnego miasta z 1772 r., jeszcze wówczas wewnątrz miasta posiadało w dużej mierze zabudowę o charakterze

³⁵⁸Zestawienie na podstawie pracy J. Widawskiego, op. cit. oraz folderu *Średniowieczne mury obronne Torunia*, op. cit.

³⁵⁹ Obliczenia na podstawie mapy *Grudziądz. Plan katastralny, 1906-1907*, [w:] Atlas {...}, plan 1.

³⁶⁰ Zob. Panorama E. J. Dahlbergha z 1656 r. [w:] *Grudziądz. Widoki miasta* [...], widok 3.

gospodarczym, natomiast część mieszkalna była na jego obrzeżach. Grudziądz w kategorii długości murów obronnych należał do miast średnich. Natomiast pod względem ilości bram i szerokości ich prześwitów zajmował pozycję czołową.

178. *Plan katastralny z 1772 r.* Objasnienia: Żółtymi prostokątami zaznaczono parcele zajęte przez kamienice mieszczańskie. Czerwonymi prostokątami zaznaczono pierzeje rynku z XVI w., który nie był otoczony kamienicami mieszczańskimi³⁶¹. Niebieskim kolorem zaznaczono Plac Miejski, urzędowy rynek Grudziądza w części południowej.

³⁶¹ Brak zabudowy rynku kamienicami mieszczańskimi można tłumaczyć przebudową klasztoru augustiańskiego na miasto po roku 1584.

